

ДЕПИКТИВИТЕ ВО ЗБИРКАТА РАСКАЗИ МОЈОТ МАЖ ОД РУМЕНА БУЖАРОВСКА

Бојан Петревски
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје
bojan_petrevski@yahoo.com

За разлика од модификаторите во именската синтагма, кои изразуваат релативно долготрајни, поиманентни карактеристики, депиктивите му припишуваат на референтот карактеристика актуелна во интервалот на настанот и се дел од реченичната структура. Во статијата се анализираат депиктивите во збирката раскази *Мојот маж* од Румена Бужаровска. Целта е да се покаже какви карактеристики изразуваат, со кои дополнителни значенски нијанси се здобиваат и како функционираат во информациската структура на исказот. Најпрво се разгледуваат депиктивите во врска со субјектниот аргумент, а потоа – со акузативниот. Освен тоа, одделно се анализираат и депиктивите неинтегрирани во прозодиската структура на исказот и депиктивните предлошки синтагми. Резултатите покажуваат дека депиктивите во делото најчесто се однесуваат на персонален субјектен референт и изразуваат самостојно дејствување и физички состојби, а поретко – физиолошки состојби, подреденост во низа и животни фази. Тие се и носители на различни степени на информативност, а покажуваат тенденција да се однесуваат на референти посочени во непосредниот претходен контекст, независно од функцијата на аргументот на кој се однесуваат.

Клучни зборови: депиктив, привремена карактеристика, субјектен аргумент, акузативен аргумент, информациска структура

DEPICTIVES IN THE SHORT STORY COLLECTION *MY HUSBAND* BY RUMENA BUZHAROVSKA

Bojan Petrevski
Ss Cyril and Methodius University, Skopje
bojan_petrevski@yahoo.com

Unlike the modifiers in the noun phrase, which express relatively long-lasting, more immanent features, the depictives attribute to the referent a feature which is current in the interval of the event and they are part of the sentence structure. The article analyzes the depictives in the short story collection *My Husband* by Rumena Buzharovska. The aim is to show what characteristics they express, what additional nuances they acquire and how they function in the information structure of the statement. First the depictives related to the subject argument are considered and then to the accusative one. In addition, the depictives not integrated in the prosodic structure of the utterance and the depictive prepositional phrases are analyzed separately. The results show that the depictives in the work most often refer to a personal subject referent and express autonomous actions and physical states, and less often physiological states, subordination in sequence and life stages. They are also carriers of varying degrees of information and show a tendency towards referents pointed out in the immediate previous context, regardless of the function of the argument to which they refer.

Keywords: depictive, temporary characteristic, subject argument, accusative argument, information structure

1 Воведни белешки

Во статијата ќе бидат анализирани депиктивните придавски конструкции и именски синтагми во книжевно дело од поновата продукција, збирката раскази *Мојој маж* од Румена Бужаровска. Станува збор за конструкциите од типот на *Тој реципира ѝоезија заси́анай̄ ѝред некој ѝулӣ* (скратена варијанта на еден пример од делото), кои ќе бидат разгледани од синтаксички, семантички и информациски аспект.

Целта на трудот е да покаже какви карактеристики изразуваат депиктивите во делото, со кои дополнителни значенски нијанси се здобиваат, на кои аргументи се однесуваат, како функционираат во информациската структура и во која позиција и во кои форми се јавуваат. Во таа смисла, се тргнува од тезата дека како депиктиви во делото најчесто функционираат придавките, при што им припишуваат различни видови карактеристики на субјектниот и на акузативниот референт (кои најчесто се персонални), а од информациски аспект, функционираат како рема.

Во натамошниот тек, трудот е структуриран во два дела, од кои во првиот е дефиниран поимот *дејиктив*, а во вториот се анализираат депиктивите во делото.

2 Поимот *дејиктив*

Како што посочуваат Химелман и Шулц-Бернт (Himmelman and Schultze-Berndt 2004), во речениците со депиктивни предикати има два предикативни конституента што не оформуваат сложен предикат (сп. Himmelman and Schultze-Berndt 2005). Тоа го илустрираат со низа примери, од типот на (1), каде што како депиктив функционира придавката *лӯӣ*.

- (1) *George left the party angry.*
'Џорџ ја напушти забавата лут.'

За тие придавки Химелман и Шулц-Бернт (ibid.) го посочуваат терминот *дејиктивен секундарен ѝредикай̄ (дејиктив)* како најшироко прифатен, но наведуваат и други: „*praedicativum*“ (во врска со латинскиот), *ѝредикай̄ивен ай̄рибӯӣ, ко̄редикай̄, ко̄редикай̄ив*.¹ Притоа, воспоставуваат седум критериуми за определување на речениците со депиктивни секундарни предикати:

- содржат два предикативни елемента, главниот и депиктивниот, при што состојбата на нештата изразена со депиктивниот е во временската рамка на настанот на главниот;
- депиктивниот предикат е нужно во врска со својот носител – еден од учесниците во настанот на главниот предикат;
- депиктивниот предикат е барем делумно независен од главниот и не оформува сложен или перифрастичен предикат со него;

¹ Роста (Rosta 2008) посочува дека автор на терминот *дејиктивен ай̄рибӯӣ* е Халидеј (Halliday 1967).

- депиктивниот предикат не е аргумент на главниот, т. е. не е задолжителен;
- депиктивниот предикат не оформува именска синтагма со својот носител, т. е. не функционира како негов модификатор;
- депиктивниот предикат е нефинитен (немаркиран во поглед на категориите *време* и *начин*);
- депиктивниот предикат е дел од иста прозодиска единица со главниот.

Во согласност со првиот критериум, посочуваат дека состојбата на нештата изразена со депиктивниот елемент е актуелна во интервалот на настанот на главниот предикат, т. е. дека во примерот (1) е релевантно оти субјектот бил лут во моментот кога ја напуштил забавата.

Гуес и Кифер (Gouesse et Kiefer 2012) под *секундарна ѝредикација*, од која е дел депиктивната, ја подразбираат факултативната модификација на еден од аргументите на глаголот – субјектниот или акузативниот. Во врска со субјектниот аргумент го наведуваат, меѓу другите, примерот (2), а во врска со акузативниот – примерот (3).

- (2) *George a quitté la réunion furieux.*
‘Жорж го напушти собирот бесен.’
- (3) *Marie boit son thé chaud.*
‘Мари го пие чајот топол.’

Ноели (Noailly 1999: 115–117) го употребува во таа смисла терминот *инцидентен аѝрибуѝ* (*attribut accidentel*), при што придавките во таа функција ги разгледува како „атрибутивно проширување“, а глаголите со кои се употребени – како „окационално атрибутивни“. Генадиева-Мутафчиева и др. (1998: 165) посочуваат дека станува збор за случаи во кои полнозначни глаголи се комбинираат со определба без да сочинат именски предикат и дека предикатската определба (термин под кој ги разгледуваат депиктивите) изразува карактеристика што се однесува на субјектот или на акузативниот аргумент и е актуелна во моментот на дејството. Што се однесува на значењето на глаголите, наведуваат дека најчесто изразуваат состојба, положба или движење. Радуловиќ (2012), исто така, забележува дека кај депиктивите има временско совпаѓање со примарниот предикат, т. е. дека карактеристиките што ги изразуваат траат додека трае настанот.²

Во натамошниот текст како депиктиви во делото ќе се разгледуваат конструкциите со кои на референтот му се припишува привремена карактеристика, од која не зависи неговата идентификација, и влегуваат во структурата на реченицата, а не на именската синтагма. Општо земено, исказите во кои се содржат може да се парафразираат како ‘тој го прави тоа, при што е таков’ (‘додека го прави тоа, тој е таков’), каде што *ѝо* *ѝрави ѝоа* се однесува на настанот на примарната предикација, *ѝаков* – на карактеристиката што ја изразува депиктивот, а *ѝој* – на референт на настанот што е нејзин носител.

² За ситуацијата во францускиот јазик в. и кај Ригел и др. (Riegel et al. 2014: 422) и Вилме (Wilmet 2010: 607–616). Примери од македонскиот што се вклопуваат во дефиницијата на депиктивите, но под други термини (*ѝредикаѝивен аѝрибуѝ* и *реченична ѝрансформа*) – посочуваат Минова-Ѓуркова (2000: 221) и Тополинска (1997: 96).

3 Анализа и дискусија

3.1 Депиктиви во врска со субјектот

Во натамошниот дел ќе биде извршена анализа на депиктивите во збирката раскази „Мојот маж“ од Румена Бужаровска, каде што се јавуваат околу 70 такви случаи. Освен синтаксичките функции, во анализата ќе се земе предвид и видот на карактеристиките што ги изразуваат. Од структурен аспект, пак, освен придавските депиктиви, кои се најчести, ќе бидат разгледани и депиктивните предлошки синтагми. Освен тоа, одделно ќе бидат анализирани и конструкциите што се издвојуваат од прозодиски аспект – неинтегрираните депиктиви. Во поглед на информациската структура, интересот ќе биде насочен кон информацискиот статус на референтот на кој се однесуваат и на содржината што ја изнесуваат и кон нивната позиција во исказот.

Најмногубројни во делото се придавските депиктиви во врска со субјектот, кои се јавуваат во 26 случаи. Карактеристиките што ги изразуваат може да се класификуваат во неколку групи, подредени од најчестата кон најретката:

- самостојно дејствување на референтот (4);
- (4) *За штоа како ниеднаш не нè викна на ручек оџкако се ѝородив, но си го викаше Генчо да ѝ доаѓа **сам** во сабоџиџиџе.* (РБ, 47)
- физички состојби (5);
- (5) *Седеше така **навален врз враџоџи и образоџи на џаџко му, заштоа џиџо** Генчо го држеше џриџиџен со леваџа рака.* (РБ, 52)
- физиолошки состојби (6);
- (6) *Еднаш Јован ме фаџи дека **бремена** сум оџиџшла на џаџ.* (РБ, 91)
- подреденост во низа (7);
- (7) *Лекариџе џочнаа **џрви** да ми џосџавувааџи џрашања.* (РБ, 97)
- животни фази (8).
- (8) *(...) коџо Генчо го идеализираше само џоради штоа џиџо џочинал **млао**, во железничка несрека.* (РБ, 39)

Депиктивите што изразуваат самостојно дејствување на референтот и физички состојби се јавуваат во поголем број случаи: првите – во 10, а вторите – во осум. Поретко се јавуваат депиктивите што изразуваат физиолошки состојби – во четири случаи, и подреденост во низа и животни фази – во по еден случај. За одбележување е дека не се јавуваат депиктиви што изразуваат ментални и емоционални состојби, како и дека, независно од карактеристиките

што ги изразуваат, депиктивите се однесуваат на персонален референт. Од тоа отстапуваат само два случаја, во кои депиктивите се однесуваат на предмети (*иенџерейшо со манџаиша, едно поголемо џиџерче*) (9), (10).

- (9) *На подош сџоеше **п̄рввр̄шено** иенџерейшо со манџаиша, хранаиша ис-
иурена и поиурена. (РБ, 16)*
- (10) *„Значи, се договоривме. Свадба и реише поод иишо“, рече и и намигна
со кренаиша виљушка на која **закачено** висеше едно поголемо џиџерче.
(РБ, 110)*

Случаите со придавката *сам* може да се класификуваат во две групи. Една-та ја претставуваат конструкциите со депиктивно значење: ‘субјектот прави нешто, при што е без придружба’. Другата ја претставуваат конструкциите со концесивно значење: ‘субјектот прави нешто без поттик (помош) од никого/иако не е поттикнат (помогнат) од никого’. Разликата може да се илустрира со примерите (11)–(13), од кои првиот е депиктивен, а другите – концесивни. Следствено, на примерите може да се применат само парафразите приложени покрај нив. Во таа смисла, вториот и третиот пример не може да се парафразираат депиктивно: ‘дојде, при што беше сам, без покана’/‘дојде со друштво, при што беше сам, без покана’. Последниот пример покажува дека придавката *сам*, бидејќи е употребена концесивно, може да се комбинира и со социјативна синтагма (*со друштво*).

- (11) *Дојде **сам**, без друштво. (‘дојде, при што беше сам, без друштво’)*
- (12) *Дојде **сам**, без покана. (‘дојде, иако не го поканија’)*
- (13) *Дојде со друштво **сам**, без покана. (‘дојде со друштво, иако не го поканија’)*

Еднозначни депиктиви, кои може да се парафразираат само како ‘прави нешто, при што е сам, без придружба’, се јавуваат во 10 случаи (14).

- (14) *Не ми се јадеше, ама немав ишо да правам, и никогаиш порано немав
ошидено **сама** во ресџоран. (РБ, 100)*

Во четири случаи (15), освен депиктивно, придавката *сам* има и значење ‘без помош или иницијатива од друг’, со што добива и концесивна нијанса: ‘се имаше научено да се разбира на многу европски јазици, иако никој не го поттикна/не му помагаше’.

- (15) *Тој нависџина **сам** се имаше научено да се разбира на многу европ-
ски јазици. (РБ, 35)*

Во четири случаи придавката *сам* нема депиктивна нијанса, туку е еднозначно концесивна (16).

- (16) *Следниот ден ѝ раскажав сè, а Сандра **сама** се понуди да се јави на телефонскиот број што прво го зајомнив, па го зајмшав.* (РБ, 22–23)

Во поглед на линеаризацијата, бидејќи функционираат како рема, депиктивите во врска со субјектот најчесто се јавуваат во зоната десно од предикатот (17).³

- (17) *А Лиле се стирнуоли на стирана и лежеше **поштрена на чачкаџа од седиштето**.* (РБ, 94)

Отстапки од таа тенденција се јавуваат во пет случаи со придавката *сам* (18) и во три случаи со други придавки (19). Со тоа што се сместуваат во левата зона, во тие случаи депиктивите се истакнуваат, т. е. функционираат како фокусирана рема.

- (18) *Еден ден маж ми беше на **пай** и Лука **сам** си шрчаше во дневнаџа пред да го стивам да стие.* (РБ, 83)
- (19) *Кога стивна до тоа дека дево ми **жив** изборел, Ненад икна, се стиресе, малку ги рашири очите и ја зајвори уснаџа.* (РБ, 38)

Иако функционираат како рема, т. е. изнесуваат релативно нова информација, депиктивите се однесуваат на идентификувани референти, познати и за нараторот и за читателот. Притоа, најчесто се однесуваат на анафорски референт – во 13 случаи, од кои во повеќето – 11, се подразбира од непосредниот претходен контекст, па е претставен со имплицитен субјект (20). Во девет случаи депиктивите се однесуваат на имплицитен субјект чиј референт е првото лице (21). Во случаите каде што не се однесуваат на имплицитен субјект, депиктивите, исто така, се врзуваат со идентификуван референт, посочен со именски синтагми конституирани од определени општи именки (22) или од сопствени именки (23) – во пет случаи.

- (20) *Некогаш влегол **пидан** кај неа.* (РБ, 33)
- (21) *Во еден миџ ме остиваи да стивојам **сама** среди градинаџа и некаде исчезна.* (РБ, 69)
- (22) *Лекариџе почнаа **први** да ми постивуваат прашања.* (РБ, 97)
- (23) *Еден ден маж ми беше на **пай** и Лука **сам** си шрчаше во дневнаџа пред да го стивам да стие.* (РБ, 83)

Единствениот случај во кој депиктивот се однесува на неидентификуван референт (*едно поголемо миџерче*) е (24).

³ Ригел и др. (Riegel et al. 2014: 425–426) посочуваат дека атрибутивната предикација (термин што го употребуваат за депиктивите) функционира како рема, т. е. дека го пресупонира остатокот на исказот. Тоа го аргументираат со опсегот на негацијата, која, во принцип, се однесува на депиктивот, а не на глаголскиот предикат. На пример, значењето на *Не дојдоа сами* е ‘дојдоа, при што не беа сами’, а не ‘не дојдоа, при што беа сами’.

- (24) *„Значи, се договориџме. Свадба и деџте љод иџно“, рече и џ намиџна со кренаџа виљушка на која **закачено** висеше едно љоџлемо џиџерче. (РБ, 110)*

Тоа што депиктивите се врзуваат со идентификувани референти е во согласност со потребата референтот прво да се идентификува, а потоа да му се припише депиктивната карактеристика. Во таа смисла, во информациската хиерархија модификаторите во именската синтагма, кои изразуваат релативно долготрајни, поиманентни карактеристики, се примарни во однос на депиктивите, кои изразуваат привремени карактеристики.

3.2 Депиктиви во врска со акузативниот аргумент

Депиктивите во врска со акузативниот аргумент се јавуваат во 15 случаи во делото. Притоа, најчесто (во 11 случаи) изразуваат физички состојби (25). Од тоа отстапуваат три случаи во кои се изразуваат ментални состојби (26) и еден случај во кој се изразува физиолошка состојба (27).

- (25) *Ја дрџев Лиле **џушнаџа**, ама џаа беше млиџава и не љокаџуваше инџерес за ниџџо. (РБ, 96)*
- (26) *Тоа малку џо освеџи и џо развесели, џа коџа излеџовме во двороџи, фаџени рака љод рака, џи најдовме џосџиџе **несвесни за нашиџа љриказна** како разџоварааџи и уџивааџи во аџмосфераџа. (РБ, 69)*
- (27) *А љо неколку месеци, некој **џив** џо изџорел во сџаноџи во кој живеел, вероџаџно љоради долџови. (РБ, 33)*

Во согласност со видот на карактеристиките што ги изразуваат, и депиктивите во врска со акузативниот аргумент најчесто (во 10 случаи) се однесуваат на персонален референт, какви што се претходните три примери. Како неперсонални референти најчесто (во четири од петте случаи) се јавуваат делови од телото, а депиктивите изразуваат нивни физички состојби (28).

- (28) *Ти викна коџа ме виде и љочна да скокаш в месџо и да викаш боли, боли, боли, и џоџаш џи џо видов рачеџо **љодуено** од иџџо си се изџорела. (РБ, 16)*

Депиктивите во врска со акузативниот аргумент во делото најчесто се комбинираат со глаголи на визуелна перцепција. Според тоа, нивната најопшта парафраза е: ‘субјектот визуелно го перципира објектот, при што објектот е во некаква состојба’. Освен глаголите на визуелна перцепција, се јавуваат и следниве: *дрџи* (три случаи), *наџде* (три случаи), *слика* (еден случај), *донесе* (еден случај), *изџори* (еден случај).

За разлика од депиктивот *сам* во врска со субјектот, низ примерите во делото таа придавка во врска со акузативниот аргумент нема депиктивно, туку резултативно значење: ‘субјектот го остава објектот, по што објектот продолжува самостојно, без придружба’. Таа е комбинирана со глаголот *осџави* во сите

(седум) случаи (29). Депиктивната парафраза, која би гласела: ‘во моментот кога субјектот го остава објектот, објектот е сам’ – е исклучена. За депиктивна употреба на придавката *сам* во врска со акузативниот аргумент може да се зборува во комбинации со други глаголи, од типот на *најде* (30), какви што во делото не се јавуваат.

(29) *Божо беше мирно бебе и не ѝлачеше кога ќе го остџавев сам во колејка, за разлика од Нено кога беше мал. (РБ, 40)*

(30) *Го најдоа сам.*

Како и депиктивите во врска со субјектот, депиктивите во врска со акузативниот аргумент најчесто (во девет случаи) се однесуваат на референт што се подразбира од непосредниот претходен контекст, па е претставен со кратка личнозаменска форма (31). Во шест случаи референтот е, исто така, идентификуван, но не е посочен во непосредниот претходен контекст, па е претставен со определени именски синтагми конституирани од именки (32). Депиктиви во врска со акузативниот аргумент што се однесуваат на неидентификуван референт не се јавуваат во ниту еден случај. Со оглед на тенденцијата и во врска со субјектот, кај кој се јавува само еден таков случај, тоа потврдува дека депиктивите, во принцип, се јавуваат во контексти каде што референтот веќе е идентификуван.

(31) *Маж ми го сликал облечен во некое костџумче за бебиња шџо му беше шолку шесно, шџо најдолношо койче мораше да му сџои ошкочано. (РБ, 80–81)*

(32) *Ја држев Лиле џушнаџа, ама шџаа беше млишџава и не ѝокажуваше инџерес за нишџо. (РБ, 96)*

Што се однесува на позицијата, како што покажуваат сите претходни примери, депиктивите во врска со акузативниот аргумент во делото се јавуваат во зоната десно од предикатот во сите случаи, со исклучок на примерот (33), во кој депиктивот е препозитивен во однос на предикатот.

(33) *А ѝо неколку месеци, некој жив го изџорел во сџаноиџ во кој живеел, веројџино ѝоради долџови. (РБ, 33)*

3.3 Неопходноста/факултативноста на депиктивите во информациската структура на исказот

Како една од општите карактеристики на депиктивите се посочува факултативноста (Gouesse et Kiefer 2012; Noailly 1999: 115–117). Сепак, таа е само синтаксичка, а не и информациска. Тоа што депиктивите не влегуваат во аргументската структура на предикатот не значи дека изнесуваат факултативна информација. Во таа смисла, само во некои од случаите депиктивите изразуваат подразбирлива содржина, која може и да се изостави. На пример, во (34) депиктивот *жив* е подразбирлив, па е информациски факултативен. Од друга

страна, во (35) депиктивот *йоййирена на чачкай̄а оо с̄йолчей̄о* не е подразбирлив. Во тој пример неговото изоставање би го осиромашило информациски исказот. Сепак, тој би останал функционален. Од трета страна, во (36) депиктивот изнесува неопходна информација, без која исказот би бил нефункционален. Неговото изоставање не само што би ги осиромашило исказот информациски туку и би го обесмислило во контекстот. Во таа смисла, во случаите од тој тип варијантите без депиктиви се кохерентни само ако се разгледуваат надвор од односните контексти. На пример, во контекстот на (36) целта е да се нагласи дека причина за идеализацијата е тоа што, кога починал, субјектот бил млад, а не само тоа што починал.

Според тоа, се изделуваат три групи случаи: едни, во кои информацијата на депиктивот е подразбирлива, редувантна, други, во кои е потребна, но не ја условува кохерентноста на исказот, и трети, во кои е неопходна и за кохерентноста на исказот.

- (34) *Коџа с̄йиџ̄на до й̄оа дека дедо ми **жив** изџорел, Ненао икна, се с̄йресе, малку џи рашири очий̄е и ја зай̄вори ус̄йай̄а.* (РБ, 38)
- (35) *А Лиле се с̄йруй̄оли на с̄йрана и лежеше **йоййирена на чачкай̄а оо седиш̄ий̄ей̄о.*** (РБ, 94)
- (36) *(...) коџо Генчо џо идеализираше само й̄оради й̄оа ш̄й̄о й̄очинал **млад**, во железничка несреќа.* (РБ, 39)

Најспецифични информациски импликации имаат депиктивите во два случаја во делото – (37), (38), кои се издвојуваат по тоа што во нив како рема не функционираат депиктивите, туку прилошките определби – *за й̄рв̄й̄ай̄/никоџаш*. Значењата на тие примери се: ‘го видов, при што првпат беше збунет’/‘го видов, при што првпат беше толку бесен’. Импликацијата во двата случаја е ‘сум го видела и претходно’. Според варијантите без депиктиви, (39), (40), субјектот првпат го среќава објектот (во првиот пример)/не го видел ниту еднат (во вториот пример). Тоа покажува дека во автентичните примери депиктивите се неопходни во информациската структура на исказот.

- (37) *За й̄рв̄й̄ай̄ во живой̄ой̄ џо видов **збунет̄.*** (РБ, 22)
- (38) *Никоџаш не сум џо видела **й̄ака бесен.*** (РБ, 30)
- (39) *За й̄рв̄й̄ай̄ во живой̄ой̄ џо **видов.***
- (40) *Никоџаш не сум џо **видела.***

3.4 Неинтегрирани депиктиви

Во согласност со последниот критериум на Химелман и Шулц-Бернт (Himmelman and Schultze-Berndt 2004), според кој депиктивот е дел од иста прозодиска единица со примарната предикација, во сите претходни примери беа земени предвид само депиктивите интегрирани во прозодиската структура на исказот. Сепак, тој критериум може и да се релативизира, каков што е пристапот на Комбет (Combettes 1998), кој ги разгледува токму неинтегрираните секундарни предикати.

Во овој дел ќе бидат разгледани неинтегрираните депиктиви во делото. Иако се значително поретки – се јавуваат во 18 случаи, нивното земање предвид оформува поцелосна слика за депиктивите. Во таа смисла, нивната основна специфика во споредба со интегрираните депиктиви е тоа што се по дефиниција информациски факултативни. Нивната неинтегрираност го сигнализира токму тоа – дека се надвор од информациското јадро. Поради тоа, тие секогаш може и да се изостават, со што исказот, повеќе или помалку, информациски се осиромашува, но останува кохерентен (41), (42).

(41) *Беше сѝанай̄ и ми викаше в лице, **наведонай̄ врз мене.*** (РБ, 29)

(42) *Беше сѝанай̄ и ми викаше в лице.*

Од аспект на карактеристиките што ги изразуваат, неинтегрираните депиктиви не се разликуваат од интегрираните. За одбележување е само дека во три случаи се јавуваат и депиктиви што изразуваат ментални состојби (43).

(43) *Тој сѝана, бушав и **нерасѝоложен**, како и секогаш кога ќе сѝане оо сѝење.* (РБ, 22)

Од своја страна, примерот (44) е единствен во кој депиктивот се однесува на неидентификуван референт (*некоја ужасна сила*), како и во врска со интегрираните депиктиви, кај кои, исто така, се јавува само еден таков случај.

(44) *Некоја ужасна сила се јави во мене, **измешана со ѝаника.*** (РБ, 28)

Што се однесува на позицијата, најчесто – во 12 случаи [како што покажуваат примерите (41), (43) и (44)], неинтегрирани депиктиви се јавуваат во зоната десно од предикатот, најсвојствена и за интегрираните. Во иницијална позиција се јавуваат во пет случаи (45).

(45) ***Навален со едниот̄ лакоѝ на масаѝа**, ме ѝогледна со ѝодзамижани очи.* (РБ, 113)

Неинтегрираните депиктиви се однесуваат на субјектот во сите случаи, со исклучок на примерот (46), во кој, освен на субјектот, депиктивот се однесува и на акузативниот аргумент: ‘јас го стискав Генчо за коленото, при што и јас и тој бевме затскриени од чаршафот на масата’. Тоа е и единствениот таков пример во делото воопшто, бидејќи меѓу интегрираните депиктиви не се јавуваат такви случаи.

(46) ***Зай̄скриени оо чаршафот̄ на масаѝа**, го сѝискав Генчо за колениѝо.* (РБ, 48)

Неспорен фактор за тоа дали ќе се реализира депиктивот како неинтегриран е неговата структурна комплексност. Во повеќето случаи во делото неинтегрираните депиктиви се повеќекомпонентни, бидејќи, освен придавката,

најчесто вклучуваат и други елементи (главно, аргумент на глаголот од кој е изведена придавката). Тоа го покажуваат и претходните примери, од кои сите се структурно комплексни. Во таа смисла, само во два случаја во делото неинтегрирани депиктиви ја вклучуваат само придавката (47), (48).

- (47) *Ми рече дека седал во една кафеана, сам, и нарачал нешто за јадење.* (РБ, 28)
- (48) *Ги видов како ситојат̄ пред мене, бушави, а јас скокнав надвор, цврсто држејќи ја лопатката над глава.* (РБ, 32)

3.5 Депиктивни предлошки синтагми

Во 13 случаи во делото како депиктиви се јавуваат предлошки синтагми (49), (50). Тие се конкурентни со придавските депиктиви, како што покажуваат варијантите на автентичните примери (51), (52).

- (49) *„Одлична, одлична“, кимаше со главата сојруго̄и со очите̄ зајворени и усната̄ искривена надолу.* (РБ, 70)
- (50) *(...) а мајка ми сиеше со оворена уста̄ и благо ’рчеше.* (РБ, 95)
- (51) *„Одлична, одлична“, кимаше со главата̄ сојруго̄и замизан и искривен надолу во усната̄.*
- (52) *(...) а мајка ми сиеше знајта̄ и благо ’рчеше.*

Во осум од случаите депиктивните синтагми се однесуваат на физички состојби (главно, положба на деловите од телото) (53), во три случаи – на предмет со кој ракува референтот (54), а во еден – на предмет во неговата близина (55). Притоа, низ сите примери депиктивните синтагми се однесуваат на субјектниот аргумент, со исклучок на (56), во кој се однесува на акузативниот и го уточнува претходниот, придавски депиктив.

- (53) *„Сакаш да кажеш, дојдо“, зборуваше Генчо со вочанета̄ вилица, едвај контролирајќи си ја висината̄ на гласот̄, „дека јас си ја тегам жената̄?“* (РБ, 46)
- (54) *Тони сè уште сиеше со виљушката̄ благо крната̄.* (РБ, 110)
- (55) *Таа сиеше со телевизорот̄ вклучен на многу гласно.* (РБ, 95)
- (56) *Се сврше наназад и го видов првишкан, со главата̄ меѓу колена.* (РБ, 121)

Депиктивните синтагми се јавуваат и во неопределена и во определена форма. Тоа најдобро го илустрираат два примера од делото – (57) и (58). Во првиот случај депиктивната синтагма (*со уста̄ искривена надолу*) е неопределена, а во вториот – определена (*со усната̄ оворена*). Двата примера може да се варираат обратно, со исто значење и без референцијални импликации – (59) и (60), што покажува дека членот е факултативен.

- (57) „Одлична, одлична“, кимаше со *главаџа сојруџот* со *зайворени очи* и *устџа искривена надолу*. (РБ, 70)
- (58) (...) а мајка ми *сџеше со устџа оџворена* и *блаџо ’рчеше*. (РБ, 95)
- (59) „Одлична, одлична“, кимаше со *главаџа сојруџот* со *зайворени очи* и *устџа искривена надолу*.
- (60) (...) а мајка ми *сџеше со оџворена устџа* и *блаџо ’рчеше*.

Заклучоци

Депиктивите во збирката раскази „Мојот маж“ од Румена Бужаровска најчесто му припишуваат карактеристика на персонален субјектен референт, при што почесто изразуваат самостојно дејствување и физички состојби, а поретко – физиолошки состојби, подреденост во низа и животни фази. Во врска со субјектот, за одбележување се големиот број случаи со придавката *сам*, од кои значителен дел само навидум функционираат депиктивно, а во суштина, имаат концесивно значење. Од друга страна, депиктивите во врска со акузативниот аргумент изразуваат слични карактеристики, а се разликуваат по тоа што најчесто се комбинираат со глаголи на визуелна перцепција.

Од информациски аспект, депиктивите во врска со субјектот и со акузативниот аргумент ја споделуваат тенденцијата да се однесуваат на референти посочени во непосредниот претходен контекст. Во таа смисла, депиктивите најчесто се врзуваат со имплицитен субјект и со акузативен аргумент сведен на кратка личнозаменска форма. Во поглед на факултативноста/неопходноста на депиктивите во информациската структура, се izdelуваат три групи случаи: едни, во кои информацијата на депиктивот е редувантна; други, во кои е потребна, но не ја условува кохерентноста на исказот; и, трети, во кои е неопходна и за кохерентноста на исказот. Што се однесува на позицијата, бидејќи функционираат како рема, депиктивите најчесто се јавуваат во зоната десно од предикатот.

Неинтегрираните депиктиви се по дефиниција информациски факултативни, а нивна општа карактеристика е и структурната комплексност. Во таа смисла, во повеќето случаи во делото интегрираните депиктиви се еднокомпонентни, а неинтегрираните – повеќекомпонентни, бидејќи, освен придавскиот, вклучуваат и други елементи, најчесто аргумент на глаголот од кој е изведена придавката. Како структурно различни и како многу поретки, се izdelуваат и депиктивните предлошки синтагми, кои речиси во сите случаи се врзуваат со субјектот и се однесуваат на положби на делови од телото и на предмети со кои ракува референтот.

Библиографија

- Генадиева-Мутафчиева, З., Георгиев, С., Георгиева, Е., Лазарова, А., Ницолова, Р., Пенчев, Й., Петрова, С., Попов, К., Стефанов-Брезински, С. (1998). *Грамаџика на съвременния български книжовен език, џом џреџи, Синџаксис*. Софија: Абагар пabлишинг. [Genadijeva-Mutafchieva, Z., Georgiev, S., Georgieva, E. Lazarova, A., Nicolova, R., Penčev, Y., Petrova, S., Popov, K., Stefanov-Brezinski, S. (1998).

- Gramatika na sǎvremenniya bǎlgarski knižoven ezik, tom treti, Sintaksis.* Sofiya: Abagar pablišing.]
- Минова-Ѓуркова, Л. (2000). *Синтакса на македонскиот стандарден јазик*. Второ издание. Скопје: Магор. [Minova-Ĝurkova, L. (2000). *Sintaksa na makedonskiot standarden jazik*. Vtoto izdanie. Skopje: Magor.]
- Радуловић, М. (2012). Секундарна предикација у српском језику. „Филологија и универзитет“ 1. Филозофски факултет у Нишу, 573–583. [Radulović, M. (2012). Sekundarna predikacija u srpskom jeziku. “Filologija i univerzitet” 1. Filozofski fakultet u Nišu, 573-583.]
- Тополињска, З. (1997). *Македонскиите дијалекти во Егејска Македонија. книга 1, Синтакса (и. 2)*. Скопје: МАНУ. [Topolinjska, Z. (1997). *Makedonskite dijalekti vo Egejska Makedonija. kniga 1, Sintaksa (t. 2)*. Skopje: MANU.]
- Combettes, B. (1998). *Les constructions détachées en français*. Paris: Édition Ophrys.
- Gouesse, M, Kiefer, F. (2012). Quelques aspects de la prédication seconde en français et en hongrois. *Revue d'Études Françaises* 17, 13–29.
- Himmelman, N. P. and Schultze-Berndt, E. (2004). Depictive secondary predicates in crosslinguistic perspective. „Linguistic Typology“ vol. 8, no.1, 59–131.
- Himmelman, N. P. and Schultze-Berndt, E. (2005). Issues in the Syntax and Semantics of Participant oriented adjuncts: an introduction. „Secondary predication and adverbial modification: The typology of depictives“. Oxford: Oxford University Press, 1–67.
- Maingueneau, D. (2014). *La syntaxe du français*. 2e éd. Paris: Hachette Supérieur.
- Noailly, M. (1999). *L'adjectif en français*. Paris: Édition Orphys.
- Riegel, M., Pellat, J-C. et Rioul, R. (2014). *Grammaire méthodique du français*. 5e éd. Paris: Presses Universitaires de France.
- Rosta, A. (2008). „Antitransitivity and constructionality“. *Constructional Approaches to English Grammar*. Berlin: De Gruyter Mouton, 187–218.
- Wilmet, M. (2010). *Grammaire critique du français*. 5e éd. Bruxelles: De Boeck-Duculot.

Извори

- Бужаровска, Р. (2017). *Мојот маж*. Скопје: Или-Или. [Bužarovska, R. (2017). *Mojot maž*. Skopje: Ili-Ili.]